Criminaliteit in de Enschedese volksbuurt De Krim

Door: Roy Boxman

Inleiding

In “Twente Genealogisch”, jaargang 2016 nummer 3, heb ik een beeld geschetst van De Krim, een verdwenen Enschedese volksbuurt. In dit artikel heb ik onder meer aangegeven dat het verdwijnen van de buurt mede is veroorzaakt door de criminaliteit die er heerste.

Als genealogisch onderzoeker vraag ik me dan af om welk soort criminaliteit het gaat. Het maakt nogal verschil of het gaat om kruimeldiefstal of zware mishandeling.

Een andere vraag is die naar de daders van de gepleegde delicten. Voor mijn vorige artikel heb ik onder andere gebruik gemaakt van het boek van Bosch en Van der Jagt[1]. In dit boek wordt een beeld geschetst dat een aantal families zeer honkvast was en een stempel op de buurt heeft gedrukt. Bij mij leidde dit tot de vraag of de criminaliteit door de jaren heen terug te herleiden was tot bepaalde families.

Al met al voldoende aanleiding voor verder onderzoek.

Onderzoeksaanpak

De vraag of de criminaliteit door de jaren heen terug te herleiden is tot bepaalde families is te breed om in één keer te onderzoeken.

Ik heb me daarom bij mijn onderzoek geconcentreerd op de volgende deelvragen:
1. welke delicten zijn gepleegd en is daar een lijn in zichtbaar?
2. hoe is de samenstelling van de buurt door de jaren heen?
3. is er een relatie te onderkennen tussen de samenstelling van de buurt en de plegers van delicten?

Om deze vragen te beantwoorden, heb ik als eerste onderzoek gedaan in kranten uit deze periode. Dankzij Delpher[2] is een groot aantal krantenartikelen digitaal beschikbaar waardoor er snel een beeld kan worden gevormd. Bij het raadplegen van de kranten heb ik me met name gericht op het soort delict. Hiervoor zijn niet alleen de redactionele artikelen interessant. Ook de rechtzaakverslagen, in die tijd doorgaans uitgebreid in de krant vermeld, hebben hier een goed beeld gegeven.

De gepubliceerde rechtzaken, waarbij met name de strafzaken van belang waren, zijn een goed vertrekpunt gebleken voor verdere archiefraadpleging.

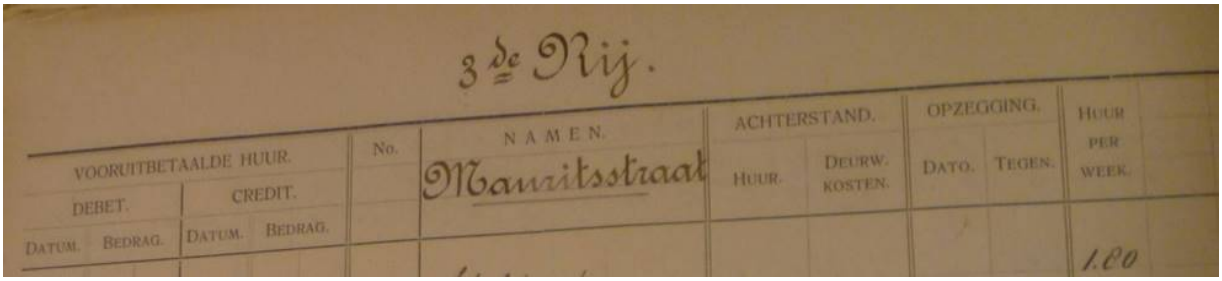

Figuur 1 De verhuuradministratie van de Enschedese Bouwvereniging

Daarnaast heb ik de verhuuradministratie[3] en correspondentie[4], [5] van de Enschedese Bouwvereniging geraadpleegd. De verhuuradministratie van de woningen in De Krim is beschikbaar in papieren vorm in het archief van de gemeente Enschede voor de periode 1909 tot en met 1932. Hieruit is een beeld ontstaan van de namen en aantallen bewoners en hun verhuisbewegingen door de tijd heen. Ook de correspondentie is een interessante bron van (achtergrond)informatie en geeft bijvoorbeeld zicht op de beweegredenen van mensen.

Op basis van de resultaten van het onderzoek in de kranten en in de bewonersadministratie heb ik vervolgens het archief van de rechtbanken van Almelo en Zwolle doorgenomen.
Tot slot heb ik gevangenisarchieven[6] geraadpleegd om het verhaal ook op individueel niveau in te vullen.

Soorten delicten
De aard van de delicten die werden gepleegd, is zeer divers. Een belangrijke reden waarom mensen werden opgepakt, was openbare dronkenschap. Ook werd er regelmatig gevochten of werden er vernielingen gepleegd zoals het ingooien van een woningruit. Beide waren vaak het gevolg van het in de buurt veel voorkomende overmatige drankgebruik.

De plaatselijke krant van twaalf oktober 1915 verwoordde het als volgt:[7]: *"Tegen K. d. Z. is door de politie alhier proces-verbaal opgemaakt, wegens vernietiging van glasruiten, in een woning aan de Oranjestraat."*

Of uit een artikel uit dezelfde krant van vier september een jaar later[8]: *"Het schijnt dat het Zaterdagavond In de Krim alhier, weer warm is toegegaan. Er moet flink gevochten zijn en zelfs zou er iemand met een mes vrij ernstig mishandeld zijn."*

Zomaar twee voorbeelden van hoe het er in deze buurt aan toe kon gaan.

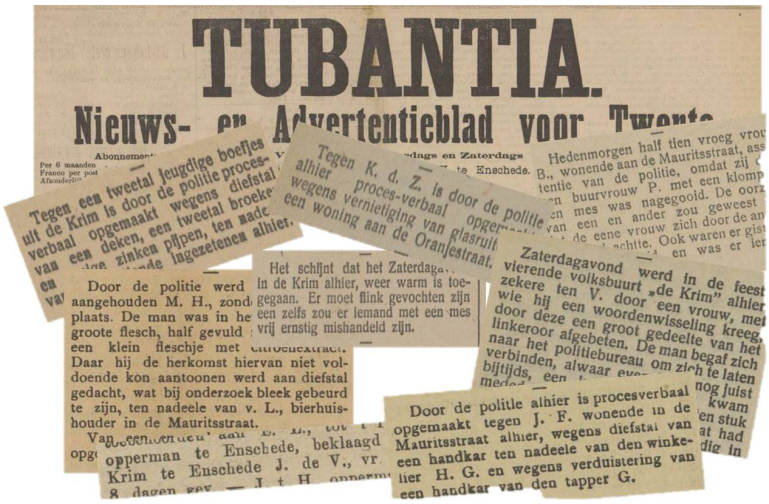
TUBANTIA.
Nieuws- en Advertentieblad voor Twente
Tegen een tweetal jeugdige boefjes uit de Krim is door de politie proces-verbaal opgemaakt wegens diefstal van een deken, een tweetal broeken
Tegen K. d. Z. is door de politie alhier proces-verbaal opgemaakt wegens vernietiging van glasruiten in een woning aan de Oranjestraat.
Door de politie werd aangehouden M. H., zond plaats. De man was in he grote flesch, half gevuld een klein fleschje met
Het schijnt dat het Zaterdaga In de Krim alhier, weer warm is toe- gegaan. Er moet flink gevochten zijn een zelfs zou er iemand met een mes vrij ernstig mishandeld zijn.
Zaterdagavond werd in de feest vierende volksbuurt „de Krim" alhier zekere ten V. door een vrouw, met wie hij een woordenwisseling kreeg, door deze een groot gedeelte van het linkeroor afgebeten. De man begaf zich naar het politiebureau om zich te laten verbinden, alwaar
Door de politie alhier is procesverbaal opgemaakt tegen J. F. wonende in de Mauritsstraat alhier, wegens diefstal van een handkar ten nadeele van den winke- lier H. G. en wegens verduistering van een handkar van den tapper G.
opperman te Enschede, beklaagd Krim te Enschede J. de V., vr

Figuur 2 Diverse krantenknipsels

Naast vechtpartijen en vernielingen werden er ook andere delicten gepleegd.
De bewoners, zeker zij die geen vaste dagbesteding hadden, bleken zich met enige regelmaat voor andere vergrijpen te moeten verantwoorden. Hierbij ging het dan bijvoorbeeld om smokkel van drank, rookwaren, boter of andere etenswaren. Ook oplichting, diefstal en verzet tegen het gezag waren geen uitzondering.

Een citaat, uit de rubriek Twentsch Nieuws, van drie november 1916[7].
"Het Hof te Arnhem bevestigde gisteren o.m. de vonnissen der Zutphensche rechtbank waarbij P. J. W., stoelenmatter te Enschede en J. J. V., koopman, aldaar, wegens diefstal werden veroordeeld, ieder tot 6 maanden gevangenisstraf."

Nog een citaat uit dezelfde krant[7]: *"Tegen een tweetal Jeugdige boefjes uit de Krim Is door de politie procesverbaal opgemaakt wegens diefstal van een deken, een tweetal broeken en eenige zinken pijpen, ten nadeele van verschillende ingezetenen alhier."*
Diefstal was dus niet alleen aan volwassenen voorbehouden.

De eerste deelvraag, "welke delicten zijn gepleegd en is daar een lijn in zichtbaar?" is hiermee beantwoord. Het blijkt vooral te gaan om diefstal en openbare dronkenschap, al dan niet gecombineerd met geweldpleging of mishandeling. Uit het krantenonderzoek is verder nog gebleken, dat de Krim-bewoners zich ook met illegale caféhouderij, smokkel, oplichting en bedelarij bezig hielden.

De bewoners van De Krim
De tweede onderzoeksvraag betreft de samenstelling van de buurt door de jaren heen.

Zoals ik in mijn eerdere artikel al heb aangegeven, woonden in de buurt zeer uiteenlopende soorten mensen. Naast arbeiders, die in één van de vele fabrieken in Enschede werkten, waren er ook woonwagenbewoners en gelukszoekers in de buurt neergestreken.

Rond de eeuwwisseling waren de meeste arbeiders verdwenen en bleef de buurt vooral bevolkt door mensen met ambulante beroepen zoals kermisreizigers, scharenslijpers, marskramers en andere kooplieden.

Het lijkt een buurt met innige banden. In de verhuurdersadministratie van de Enschedese Bouwvereniging en het bevolkingsregister van de gemeente Enschede is te zien, dat veel bewoners familiebanden met elkaar hebben.

De gezinnen, vader, moeder en hun meestal nog minderjarige kinderen, woonden op één adres in De Krim. Bij het volwassen worden van de kinderen nam de behoefte aan woningen toe, zeker omdat de woningen eigenlijk niet berekend waren op meer dan zes personen. Het volwassen worden en het vormen van relaties maakte de behoefte aan eigen woningen steeds dringender.

Woningen die er niet altijd waren. In eerste instantie bleven volwassen kinderen, soms ook nog met hun partner, daarom vaak bij de (schoon)ouders wonen.

Als er echter een woning in De Krim vrijkwam dan werd deze, als het ook maar enigszins mogelijk was, door de volwassen kinderen gehuurd.

Aangezien de kinderen vaak dicht bij hun ouders in de buurt bleven wonen, kon het gebeuren, dat van de 145 woningen in De Krim soms wel zeven of acht woningen bewoond werden door leden van dezelfde familie. Zouden we hierbij ook de schoonfamilie meerekenen, dan loopt dit aantal nog verder op.

Figuur 3 De straten in De Krim[9]

De daders

De soorten delicten en de ontwikkelingen in de buurtsamenstelling zijn in voorgaande paragrafen helder geworden.

Door wie werden ze gepleegd, wie waren nu eigenlijk de daders? En is er een verband te zien tussen enerzijds de samenstelling van de buurt en anderzijds de plegers van de delicten?

Zowel uit de in de krant gepubliceerde rechtbankverslagen als uit de de archieven van de rechterlijke macht komt naar voren, dat de plegers van de verschillende delicten overal in de door overbevolking geplaagde buurt te vinden waren.

Toch is er een samenhang te zien tussen de samenstelling van de buurt en de daders. De hiervoor al genoemde familiebanden bleken door te werken in het gedrag van de familieleden. Het kwam regelmatig voor dat de daders van delicten in dezelfde familie moesten worden gezocht. Daarnaast kwamen, zoals bijvoorbeeld uit het archief van de rechtbank Almelo duidelijk wordt, bepaalde families aanmerkelijk vaker voor dan andere.

Voornaam	Geboortejaar	Geboorteplaats
Maria Antonia	1870	Tubbergen
Hendrikus	1873	Weerselo
Martinus	1875	Borne
Johanna	1878	Ambt Delden
Jan Hendrik	1880	Eibergen
Antonius	1883	Tubbergen
Johan	1887	Lonneker
Elisabeth	1889	Enschede

Eén van die families was die van Jan en zijn vrouw Antonette. Beide waren rondreizende kooplieden, iets dat weerspiegeld wordt in de geboorteplaatsen van de kinderen. De eerste zeven kinderen zijn geboren als natuurlijk kind van Antonette. Door haar huwelijk met Jan in 1888 zijn zij gewettigd en sindsdien dragen ze zijn familienaam.

Figuur 4 Het gezin van Jan en Antonette

Na het overlijden van Jan kreeg Antonette in 1894 in De Krim nog een dochter: Johanna Josephina.

Naast de wettiging van zeven kinderen, gebeurde er rond het huwelijk van Jan en Antonette nog iets belangrijks: ze verruilden hun woonwagen voor een woning. Hoewel ze nog steeds als kooplieden de kost verdienden, waren ze sindsdien wel officieel woonachtig geworden in de Enschedese buurt De Krim.

Uit het bevolkingsregister van de gemeente Enschede blijkt, dat zij eerst in de Beltstraat hebben gewoond. Daarna volgde een verhuizing met het hele gezin naar de Mauritsstraat.
Tot haar overlijden was Antonette op dit adres woonachtig. Haar laatste nog thuiswonende dochter nam vervolgens het stokje over en bleef met haar echtgenoot op dit adres wonen.

Vanuit deze woning vlogen de andere kinderen uit naar diverse andere adressen in De Krim. Opvallend hierbij is, dat de kinderen hun partner vaak vonden in één van de andere families die eveneens langdurig in De Krim woonden.

Hoewel ze met enige regelmaat van woning wisselden, bleven de kinderen allemaal gedurende vrijwel het hele bestaan van De Krim, tot aan het moment van slopen in de jaren dertig, op diverse adressen in de Mauritsstraat, de Oranjestraat of de Frederik Hendrikstraat wonen.

Af en toe waren er perioden, dat één van de kinderen niet in De Krim verbleef. Dit kon meerdere redenen hebben. Vrijwel alle kinderen waren, net als hun ouders, kooplieden of hadden een ander ambulant beroep waarvoor ze onderweg waren of elders woonden.
Een andere reden was dat ze een straf uitzaten in een (straf)gevangenis of huis van bewaring.

De redenen voor die straffen volgen uit raadpleging van de gerechtelijke archieven van de rechtbank Almelo[12]. Het waren vooral de mannen van de familie die zich meerdere malen voor de rechter hebben moeten verantwoorden. Eén keer gaat een rechtzaak over een strafdaad die door de echtgenote van één van de zoons is gepleegd.

In de periode van 1899 tot en met 1919 stonden Hendrikus één keer, Martinus en Johan ieder drie keer, Jan Hendrik vier keer en Antonius zes keer in het beklaagdenbankje van de rechtbank in Almelo. Hierna volgt een aantal voorbeelden waarvoor zij zich moesten melden.

Hendrikus had samen met een compaan ergens ingebroken. Ze hadden er echter niet op gerekend dat de bewoner aanwezig zou zijn. Deze verjoeg beide inbrekers met kracht uit zijn woning, wat voor Hendrikus aanleiding was om met een stok te gaan slaan.

Helaas voor Hendrikus was hij niet alleen dader van geweldsdelicten. In 1905 werd hij zelf slachtoffer in een twist, met zijn dood tot gevolg[11]:

"Zaterdagavond te ongeveer 9 uur had alhier een droevig voorval plaats. Zekere H. J. B., oud 19 jaren, stoelenmatter, wonende alhier, had kennis aan een meisje, hetwelk hem echter ontrouw werd en betrekkingen aanknoopte met zekeren H. B., daardoor ontstemd, liep met wraakplannen rond en kreeg in die stemming, loopende in de Mauritsstraat, twist met een broer van dien H., zijnde de 32jarige H. H., welke twist in handtastelijkheden ontaardde en waarbij B. zijn tegenstander plotseling met een mes in de borst nabij het hart stak en den neus deerlijk verminkte. De aanvaller vluchtte langs de Diezerstraat en de Schoolstraat naar den Zuiderhagen, terwijl de aangevallene nog een eindweegs liep en voor het huis van den heer K. aan de Diezerstraat ineen zeeg. Op last van den inmiddels ter plaatse gekomen geneesheer, dokter R. Maas, werd de verwonde per brancard naar het politiebureau vervoerd, alwaar de dood werd geconstateerd. De moordenaar, die achtervolgd door eenige burgers en twee

Zaterdagavond te ongeveer 9 uur had alhier een droevig voorval plaats.
Zekere H. J. B., oud 19 jaren, stoelenmatter, wonende alhier, had kennis aan een meisje, hetwelk hem echter ontrouw werd en betrekkingen aanknoopte met zekeren H.
B., daardoor ontstemd, liep met wraakplannen rond en kreeg in die stemming, loopende in de Mauritsstraat, twist met een broer van dien H., zijnde de 32jarige H. H., welke twist in handtastelijkheden ontaardde en waarbij B. zijn tegenstander plotseling met een mes in de borst nabij het hart stak en den neus deerlijk verminkte. De aanvaller vluchtte langs de Diezerstraat en de Schoolstraat naar den Zuiderhagen, terwijl de aangevallene nog een eindweegs liep en voor het huis van den heer K. aan de Diezerstraat ineen zeeg. Op last van den inmiddels ter plaatse gekomen geneesheer, dokter R. Maas, werd de verwonde per brancard naar het politiebureau vervoerd, alwaar de dood werd geconstateerd.

Figuur 5 Dader wordt slachtoffer

politieagenten, den Zuiderhagen was opgehold, stormde aldaar het woonhuis binnen van den heer W. en trachtte zich in de achterkamer te verbergen, waar hij echter door de politie werd gearresteerd. In zijn vlucht, wierp hij het mes, waarmede hij de wond had toegebracht, over de schutting bij de fabriek van de firma M., alwaar het den volgenden morgen werd gevonden. De politie had, bij zijne overbrenging naar het politiebureau, moeite de menigte op een afstand te houden en moest zelfs daarbij van haar wapens gebruikmaken. Toen B. 2 uur tevoren het wapen kocht, was hij onder den invloed van sterken drank. De verslagene was een flink gebouwd man; de dader eveneens, zijn jaren in aanmerking genomen. In verband met het voorgevallene vertoefde gisterenmiddag alhier de Justitie uit Almelo en had de gerechtelijke lijkschouwing plaats, waarbij de afgebroken punt van het mes ter hoogte van het hart gevonden werd. De verslagene laat vrouw met 5 kinderen na. De ter aardebestelling heeft heden ochtend plaats gehad. Heden (Dinsdag) morgen vroeg om 6 uur is de dader naar Almelo getransporteerd."

Martinus zag ongeveer in dezelfde periode een straf tegen zich geëist in verband met oplichting. Martinus was enkele hondjes tegengekomen, zo vertelde hij aan de rechter, en had één daarvan verkocht aan een buurtbewoner. De hondjes bleken echter door hem te zijn weggenomen uit het hok bij de woning van een andere buurtbewoner. De rechtmatige eigenaar van de hondjes liet het er niet bij zitten, waardoor Martinus voor de rechter moest verschijnen.

Een aantal jaren daarvoor had zijn broer Antonius veertien dagen gevangenisstraf gekregen wegens mishandeling. Op het kermisterrein op de Markt in Enschede had hij iemand herhaaldelijk en tot bloedens toe met een hard voorwerp op het hoofd geslagen. Twee jaren later stond hij weer voor de rechter, deze keer in verband met een inbraak in een woning in de wijk Sebastopol, waarbij een ruit was ingegooid.

Hoewel van alle broers Antonius zich het meest voor de rechter heeft moeten verantwoorden, was het Jan Hendrik die zich aan de meest ernstige delicten schuldig heeft gemaakt. Ook was hij degene die in totaal tot de meeste jaren gevangenisstraf is veroordeeld.

De zwaarste straffen heeft hij gekregen in verband met zijn betrokkenheid als dader bij meerdere geweldsincidenten.

Op Oudjaarsavond had hij samen met een oudere mededader, in de buurt van de woonwagen van de laatste, meerdere personen doelbewust geslagen, geschopt en gestoken. Hoewel beide daders als excuus aanvoerden beschonken te zijn, vond de rechter dat deze daad hun zwaar aangerekend moest worden. Jan Hendrik kreeg voor zware mishandeling meerdere jaren gevangenisstraf die hij in de strafgevangenis van 's-Hertogenbosch heeft uitgezeten.

Dat hij van gevangenisstraf niet had geleerd bleek een paar jaar later. Samen met zijn broer Johan had Jan Hendrik zich wederom schuldig gemaakt aan een geweldsdelict. Beide kregen drie weken gevangenisstraf wegens het met geweld aan de macht van de politie onttrekken van een arrestant.

Een ander soort delict waarvoor hij een aantal malen veroordeeld werd, was smokkel van drank. Met name in de tijd rond de eeuwwisseling en in de periode van de Eerste Wereldoorlog was dit een delict waar veel mensen zich aan bezondigden.

Dat smokkel iets was waar een Krim-bewoner trots op was, kan worden geconcludeerd uit het verslag van de terechtzitting van Jan Hendrik. Hierin zegt hij letterlijk: "Wij zijn Krimmers, wij zullen de fles wel thuisbrengen".

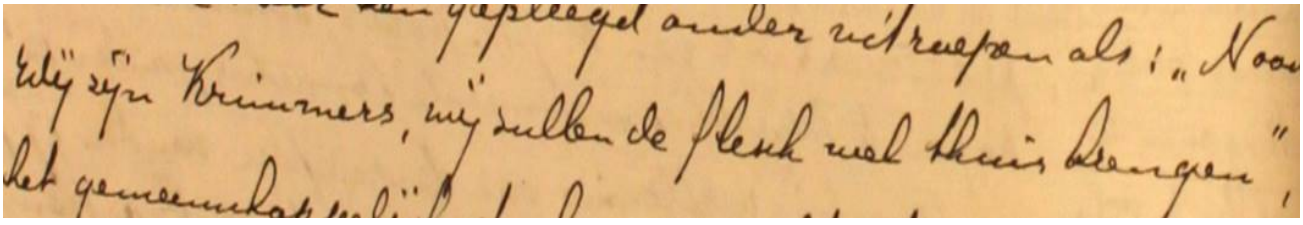

Figuur 6 "Wij zijn Krimmers..."

Als iemand voor smokkel gepakt werd, volgden direct twee veroordelingen.
Ten eerste voor het smokkelen zelf. Doorgaans leidde dit tot een geldboete leidde, maar soms tot gevangenisstraf.
Ten tweede volgde bij smokkel veroordeling voor het ontduiken van belastingwetten. Door de smokkel werden accijnzen niet betaald, wat voor de Belastingdienst aanleiding was om smokkelaars voor het gerecht te dagen.

Zoals eerder aangegeven, waren het niet alleen de broers die met enige regelmaat voor de rechter stonden. Ook de echtgenote van Jan Hendrik moest zich voor de rechter verantwoorden.
In 1926, tijdens een opstootje naar aanleiding van de gewelddadige dood van een buurtbewoner[12], pleegde zij geweld tegen de politie, wat haar op een gevangenisstraf van één maand kwam te staan. Ook over dit voorval heeft Tubantia uitvoerig bericht[14].

Uit vorenstaande wordt wellicht de indruk gewekt, dat de familie pas ná de vestiging in De Krim in aanraking is gekomen met justitie. Dit blijkt niet helemaal correct. Moeder Antonette was in 1869, bij verstek, veroordeeld tot zeven dagen hechtenis in verband met bedelarij.

Voorzichtig concluderend lijkt er dus een verband te bestaan tussen enerzijds de samenstelling van de buurt en anderzijds de daders van de gepleegde delicten.

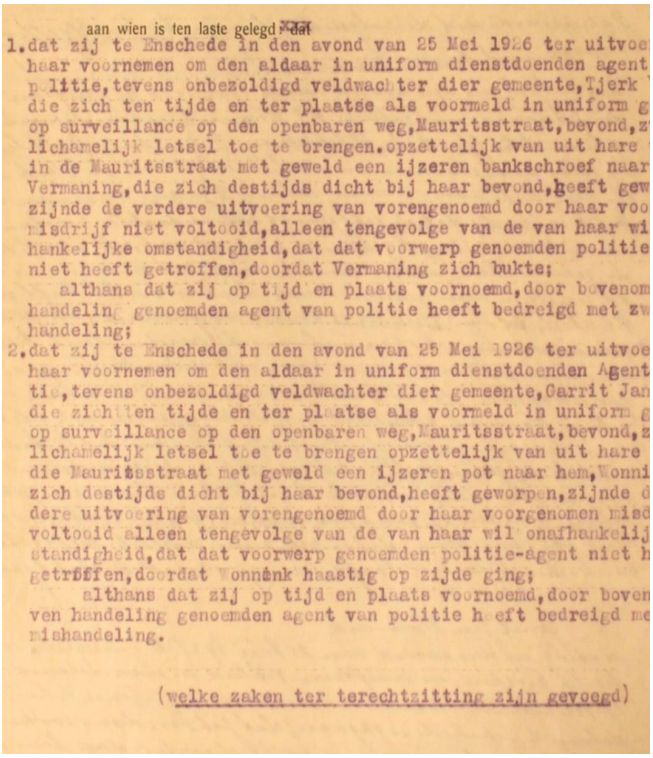
aan wien is ten laste gelegd: dat

1. dat zij te Enschede in den avond van 25 Mei 1926 ter uitvoe
haar voornemen om den aldaar in uniform dienstdoenden agent
politie, tevens onbezoldigd veldwachter dier gemeente, Tjerk
die zich ten tijde en ter plaatse als voormeld in uniform g
op surveillance op den openbaren weg, Mauritsstraat, bevond, z
lichamelijk letsel toe te brengen. opzettelijk van uit hare
in de Mauritsstraat met geweld een ijzeren bankschroef naar
Vermaning, die zich destijds dicht bij haar bevond, heeft gew
zijnde de verdere uitvoering van vorengenoemd door haar voo
misdrijf niet voltooid, alleen tengevolge van de van haar wi
hankelijke omstandigheid, dat dat voorwerp genoemden politie
niet heeft getroffen, doordat Vermaning zich bukte;
althans dat zij op tijd en plaats voornoemd, door bovenom
handeling genoemden agent van politie heeft bedreigd met zw
handeling;
2. dat zij te Enschede in den avond van 25 Mei 1926 ter uitvoe
haar voornemen om den aldaar in uniform dienstdoenden Agent
tie, tevens onbezoldigd veldwachter dier gemeente, Garrit Jan
die zich ten tijde en ter plaatse als voormeld in uniform g
op surveillance op den openbaren weg, Mauritsstraat, bevond, z
lichamelijk letsel toe te brengen opzettelijk van uit hare
die Mauritsstraat met geweld een ijzeren pot naar hem, Wonni
zich destijds dicht bij haar bevond, heeft geworpen, zijnde d
dere uitvoering van vorengenoemd door haar voorgenomen misd
voltooid alleen tengevolge van de van haar wil onafhankelij
standigheid, dat dat voorwerp genoemden politie-agent niet h
getroffen, doordat Wonnink haastig op zijde ging;
althans dat zij op tijd en plaats voornoemd, door boven
ven handeling genoemden agent van politie heeft bedreigd me
nishandeling.

(welke zaken ter terechtzitting zijn gevoegd)

Figuur 7 Ook aangetrouwde familie is soms schuldig

Met name de families die in wat grotere aantallen gedurende langere tijd in de buurt bleven wonen, blijken betrokken te zijn bij een groter aantal delicten.

Of er naast een samenhang ook sprake is van een oorzaak-gevolg-verband, is op grond van dit onderzoek niet te zeggen.

Tot slot
Het zal de lezer zijn opgevallen, dat ik in het artikel alleen voornamen en (krantenartikelen met) initialen heb gebruikt. Ik heb hier vanuit privacyoverwegingen voor gekozen.

Dit artikel is bedoeld om een algemeen beeld te schetsen van de situatie in een volksbuurt aan de hand van enkele families die daar op het vlak van criminaliteit een bepaald stempel op hebben gedrukt. Het is niet mijn bedoeling om een oordeel uit te spreken. Daarnaast wil ik voorkomen, dat mensen met gelijkluidende achternamen een eeuw later worden aangekeken op daden van naamgenoten uit De Krim.

Inmiddels is de buurt verdwenen en zijn de gezinnen van destijds verhuisd. Hiermee is dit artikel precies dat wat het moet zijn: een verhaal over een boeiende periode uit het verleden van Enschede.

Bronnen

[1] Bosch, M. van den, Jagt, G. (1985). *Al is de Krim ook nog zo min…..* Hengelo, Nederland: Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam b.v.

[2] http://www.delpher.nl/nl/kranten/

[3] Stadsarchief Enschede: Toegang: 108, Enschedese Bouwvereniging 1861 – 1956 nrs. 35-42 Huurboek (namen huurders en huurprijs) 1909 – 1953

[4] Stadsarchief Enschede: Toegang: 108, Enschedese Bouwvereniging 1861 – 1956, nr. 8 Kopieboek van uitgaande correspondentie 1908 - 1917

[5] Stadsarchief Enschede: Toegang: 108, Enschedese Bouwvereniging 1861 – 1956, nr. 9 Correspondentie met gemeente Enschede; Woningbouw; Huurkwesties en -geschillen; Correspondentie inzake De Krim, Sebastopol, Hoog en Droog; Woningbouw in het kader van de wederopbouw, 1884-1950,

[6] Inschrijvingsregister gevangen mannen, Gevangenissen in 's-Hertogenbosch, 1815-1940, Toegangsnr. 52, Inv.nr. 374

[7] "Twentsch Nieuws. Enschede, 12 Oct.". "Twentsch dagblad Tubantia". Enschede, 12-10-1915, Geraadpleegd op Delpher op 19-08-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000044918:mpeg21:p002

[8] "Twentsch Nieuws. Enschede, 4 Sept.". "Twentsch dagblad Tubantia". Enschede, 04-09-1916. Geraadpleegd op Delpher op 19-08-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000045004:mpeg21:a0005

[9] Stadsarchief Enschede, “Straatnamenkaart van Enschede in 1920 met aanwijzing van openbare gebouwen, hotels, straten, pleinen, en wegen op achterzijde”. Collectie Historisch-Topografische Atlas, Documentnummer HT000020

[10] "Twentsch Nieuws. Enschede, 3 Nov.". "Twentsch dagblad Tubantia". Enschede, 03-11-1916. Geraadpleegd op Delpher op 17-12-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000045098:mpeg21:a0007

[11] "Twentsch Nieuws. Enschede, 25 Juli.". "Tubantia". Enschede, 25-07-1905. Geraadpleegd op Delpher op 11-12-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000042167:mpeg21:a0005

[12] Diverse rolboeken uit de archieftoegang *0106 Arrondissementsrechtbank en Parket van de Officier van Justitie te Almelo* van het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle

[13] "Twentsch Nieuws Enschede, 14 Juni.". "Twentsch dagblad Tubantia en Enschedesche courant". Enschede, 14-06-1926. Geraadpleegd op Delpher op 14-05-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000048585:mpeg21:a0003

[14] "Strafzitting Rechtbank Almelo". "Twentsch dagblad Tubantia en Enschedesche courant". Enschede, 13-10-1926. Geraadpleegd op Delpher op 14-05-2016, http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000049142:mpeg21:a0036